

Betrokken, voorbeeldig, proactief: ICT-integratie in de lerarenopleiding

Jan Elen, KU Leuven, Fac. Psychologie & Pedagogische Wetenschappen
 Bram Pynoo, Associatie UGent, Expertisenetwerk lerarenopleidingen
 Katie Goeman, KU Leuven, Fac. Economie & Bedrijfswet., Fac. Psychologie & Pedagogische Wet.
 Johan van Braak, Universiteit Gent, Faculteit Psychologie & Pedagogische Wetenschappen

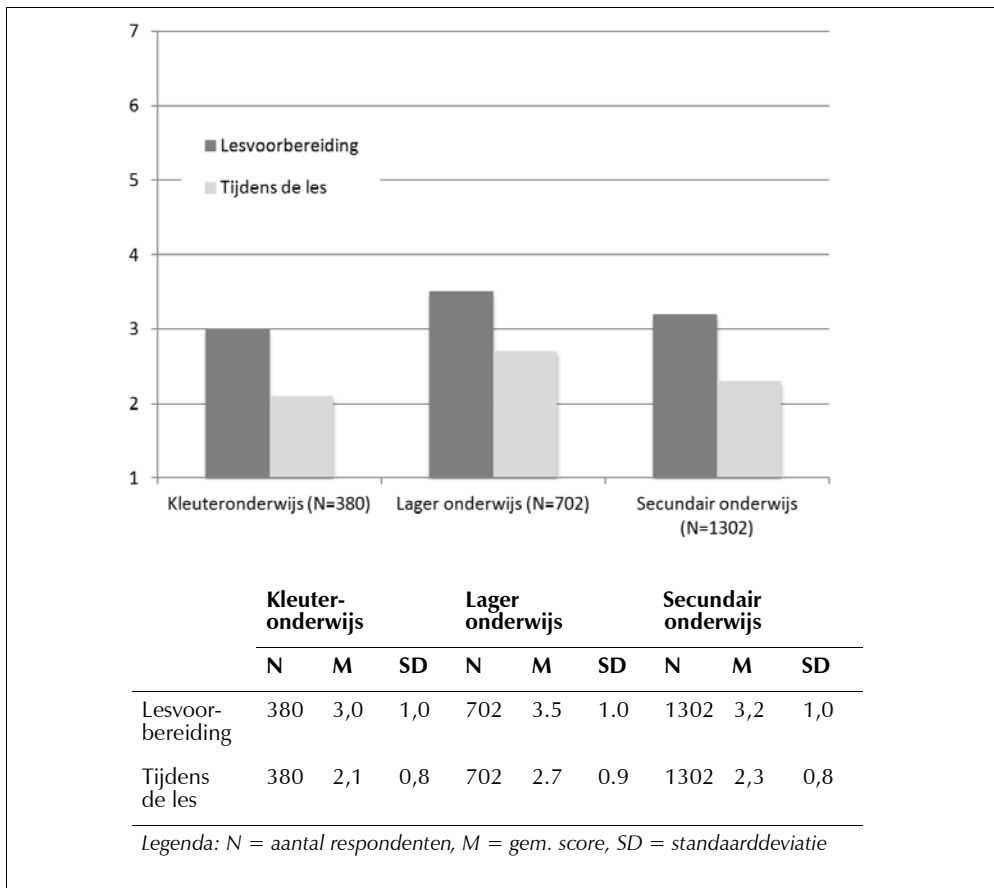
Samenvatting | *Naar aanleiding van een evaluatie van ICT-integratie in Vlaanderen waaruit blijkt dat er meer dan dringend nood is aan professionalisering van leraren, worden drie benaderingen geschetst. Elke benadering reflecteert een eigen visie op de (toekomstige) rol van ICT in het onderwijs.*

Aanleiding

Einde november 2013 werd het eindrapport van de tweede *Monitor voor ICT-Integratie in het Vlaamse Onderwijs* (MICTIVO) vrijgegeven (Pynoo et al., 2013). Dit rapport presenteert de resultaten van het MICTIVO-onderzoek waarin ten aanzien van een veelheid van indicatoren de stand van zaken inzake ICT-integratie in het Vlaamse onderwijs is nagegaan. Aangezien dit voor de tweede keer gebeurde, was er ook de mogelijkheid te vergelijken met de situatie uit 2007.

Het rapport toont een verdere uitbreiding van de infrastructuur aan. Zo beschikt het merendeel van de scholen nu over één of meerdere digitale borden. Ook het computerpark is uitgebreid, al is het niet altijd even nieuw. De eerste scholen hebben zich met tablets uitgerust. Ook het aantal en de kwaliteit van de internetverbindingen zijn gestegen. De ICT-coördinator heeft een vaste plaats verworven en in de meeste scholen is ook een ICT-beleidsplan aanwezig, waarvan de inhoud evenwel niet steeds even goed is gekend. De meeste leraren zijn tevreden over het professionaliseringsaanbod, al wordt er van dat ICT-betrokken aanbod eerder beperkt gebruik gemaakt. Verder blijkt dat directies, leraren en leerlingen positief staan tegenover ICT en veelal van oordeel zijn dat ICT nuttig kan worden ingezet om leerprocessen te ondersteunen. Hoewel dit allemaal belangrijke indicatoren zijn die voorwaardelijk en/of faciliterend zijn voor ICT-integratie, werd toch vooral uitgekeken naar de indicatoren die het gebruik van ICT zelf in het Vlaamse onderwijs betreffen. Met de invoering van de ICT-eindtermen werd immers verwacht dat het ICT-gebruik zou toenemen. Dat is ook in zekere mate het geval, vooral in het kleuter- en lager onderwijs en voor wat betreft het gebruik van ICT bij de lesvoorbereiding. Toch kan enkel worden vastgesteld dat het gebruik erg beperkt is en blijft. In MICTIVO2 onderzochten we onder meer het ICT-

Het ICT-gebruik in het onderwijs houdt geen gelijke tred met de maatschappelijke evolutie op dit gebied!

Figuur 1. ICT-gebruik voor lesvoorbereiding en tijdens de les.

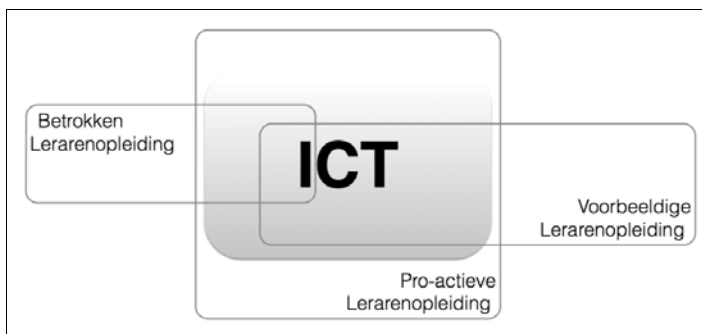
gebruik voor lesvoorbereiding en tijdens de les aan de hand van twee schalen met waarden variërend van 'nooit (1)' tot 'meerdere keren per dag (7)'. Ruwweg (zie Figuur 1) is de bevinding dat leraren gemiddeld 'één tot meerdere keren per maand (3)' ICT gebruiken om hun lessen voor te bereiden en gemiddeld 'enkele keren per jaar (2)' tot 'één tot meerdere keren per maand (3)' ICT gebruiken tijdens de les. Dit zijn natuurlijk gemiddelden, wat wil zeggen dat sommige leraren ICT veel vaker en andere leraren ICT minder inzetten.

Deze mate van gebruik lijkt ons niet geheel in overeenstemming met maatschappelijke evoluties waaruit blijkt dat ICT steeds verder in het maatschappelijk weefsel doordringt, noch met de levenscontext van leerlingen waarvan ICT een integraal deel uitmaakt. Vraag is vervolgens hoe een kwalitatief gebruik van ICT in het onderwijs verder bevorderd kan worden. Omwille van de complexiteit van het probleem is het illusoir te denken dat één eenvoudige maatregel hier een oplossing kan bieden. Indien een intensief en kwalitatief gebruik van ICT wordt beoogd, zal een veelheid aan initiatieven door een diverse groep van betrokkenen nodig zijn: gerichte overheidsfinanciering om de ICT-infrastructuur op peil te krijgen en te houden, intensieve professionalisering van leraren, een dynamisch schoolbeleid en ook een nog betere initiële opleiding van leraren. Op dit laatste gaat dit artikel in. Wat kan er binnen de lerarenopleidingen

gebeuren om de kansen op een intensief en kwalitatief hoogstaand ICT-gebruik in het onderwijs te versterken?

Lerarenopleidingen en ICT-integratie

We zien drie mogelijkheden voor lerarenopleidingen om bij te dragen tot een meer intensief en kwalitatief gebruik van ICT in het onderwijs. Het zijn drie verschillende benaderingen die we hier kort schetsen: de betrokken lerarenopleiding, de voorbeeldige lerarenopleiding, en de proactieve lerarenopleiding (zie Figuur 2).

Figuur 2. Drie benaderingen van ICT integratie.

Deze drie benaderingen overlappen elkaar voor een deel maar weerspiegelen vooral ook verschillende visies op de relatie tussen ICT en onderwijs.

De betrokken lerarenopleiding

De betrokken lerarenopleiding confronteert aanstaande leraren met belangrijke evoluties in het ICT-gebeuren. Ze worden uitgedaagd na te denken over het belang van ICT, over wat een kwalitatieve inzet van ICT in het onderwijs kan betekenen en hoe dit in de praktijk kan worden gerealiseerd. Studenten zien de kansen en de beperkingen. Daarenboven verwerven ze inzicht in het voor hun vakgebied relevante onderwijstechnologisch onderzoek. Ze worden aangezet van de beschikbare programma's en apps kennis te nemen en in te zetten in proefflessen en stages. In projectweken wordt gewerkt aan het samen ontwikkelen van toetsen via ICT of er wordt een actief gebruik van sociale media uitgetoetst. Belangrijk is dat studenten ICT-vaardigheden ontwikkelen en kritisch reflecteren over de ICT-eindtermen en de betekenis ervan voor het onderwijs. Veel van de geïntegreerde en specifieke lerarenopleidingen in Vlaanderen zijn betrokken lerarenopleidingen.

De voorbeeldige lerarenopleiding

De voorbeeldige lerarenopleiding beoogt aanstaande leraren op te leiden tot innovatieve leraren waarbij ICT niet louter een hulpmiddel is ter ondersteuning van reguliere onderwijsleerprocessen maar een wezenlijk en in een aantal gevallen zelfs het centrale onderwijsmedium. Studenten worden aangezet niet langer te denken over wanneer ze ICT gaan inzetten en waarom, maar na te denken over de omstandigheden waarin ICT niet of onvoldoende adequaat het onderwijsleerproces kan ondersteunen. De opleiding is in wezen een blended learning opleiding waarin studenten binnen goed uitgetekende kaders flexibel en met gebruik van een diversiteit aan beschikbaar leermateriaal zelfstandig en in groep aan hun competentie-ontwikkeling werken. De docenten tonen mogelijkheden, ondersteunen individuele en groepsprocessen en bewaken het kader. Studenten worden aangezet maximaal gebruik te maken van reeds beschikbaar ICT-ondersteund materiaal en in hun onderwijs-

voorbereiding dat materiaal aan te passen aan de specifieke doelgroep en context. In de opleiding verwerven ze net als in de betrokken lerarenopleiding inzicht in wat beschikbaar is alsook de vaardigheden om dat wat nog niet voorhanden is tot stand te brengen. Er lopen in tal van geïntegreerde en specifieke lerarenopleidingen in Vlaanderen initiatieven om de lerarenopleiding tot een voorbeeldige lerarenopleiding te doen evolueren.

De proactieve lerarenopleiding

De proactieve lerarenopleiding tracht te anticiperen op evoluties inzake globalisering, demografie en technologie. Dergelijke lerarenopleiding wil studenten in de lerarenopleiding voorbereiden op een situatie waarin de rol van de leraar sterk is gediversifieerd en het onderwijs is geëvolueerd in een richting waarbij groepen van leerlingen door groepen van leraren worden begeleid. De proactieve lerarenopleiding gaat ervan uit dat ICT het centrale onderwijsmedium is. Het gaat er dan ook om de aanstaande leraren voor te bereiden op een setting waarin de consequenties van een doorgedreven technologisering niet langer theoretisch maar reëel zijn. Leraren geven niet langer les, ze creëren voor individuen en groepen aangepaste ICT-gebaseerde leerarrangementen en begeleiden leerlingen in het doorlopen van deze leerarrangementen. De proactieve lerarenopleiding gaat ervan uit dat het belangrijk is dat aanstaande leraren goed op een diversiteit aan functies worden voorbereid en dat niet van elke leraar kan worden verwacht alle functies eigenstandig te kunnen uitvoeren. De proactieve lerarenopleiding bereidt aanstaande leraren voor op het werken in professionele teams en spoort ze aan zich in een beperkt aantal functies te specialiseren. Sommigen gaan een technologische richting uit en doorgronden de technische kanten van het gebruik van ICT in het onderwijs, zowel voor wat betreft het gebruik van ICT als voor het ontwikkelen van educatieve software. Anderen slaan een inhoudelijke richting in en ontwikkelen zich tot experts die erin slagen de basisstructuren en basisconcepten van een discipline te doorgronden zodat ze in een team dat leerarrangementen ontwikkelt de garantie van inhoudelijke kwaliteit kunnen bieden. Nog anderen specialiseren zich in manieren om het leerproces op te volgen. Ze worden experts op het vlak van assessment en slagen erin - in samenwerking met andere functionele experts - kwaliteitsvolle formatieve en summatieve evaluatie te ontwikkelen. Andere expertises die binnen de proactieve lerarenopleiding gericht ontwikkeld worden zijn: expertise met betrekking tot de praktische organisatie en administratie van het onderwijsgebeuren, expertise met betrekking tot het begeleiden van individuele leerlingen en groepen van leerlingen, of nog expertise met betrekking tot de uitbouw van aangepaste infrastructuur ter ondersteuning van leren.

De proactieve lerarenopleiding faciliteert via gelijkaardige benaderingen als de voorbeeldige lerarenopleiding een sterkere specialisatie enerzijds en het verwerven van samenwerkingsvaardigheden in complementaire teams anderzijds. Van bij de start in de opleiding worden aanstaande leraren geacht in team te functioneren en een eigen kwaliteitsvolle inbreng te hebben. We hebben geen weet van geïntegreerde of specifieke lerarenopleidingen in Vlaanderen die een evolutie in de richting van een proactieve lerarenopleiding hebben ingezet of nastreven.

Centraal staat de vraag of het nog zinvol is om ICT louter als hulpmiddel in het onderwijs te blijven zien.

Uitleiding

Net als het leerplichtonderwijs staat elke lerarenopleiding voor de vraag hoe met ICT om te gaan. Het operationele antwoord op die vraag reveleert allicht praktische mogelijkheden en begrenzingen maar ook - en niet in het minst - een visie op wat ICT voor onderwijs betekent en kan betekenen. Centraal hierbij staat de vraag of het nog zinvol is ICT louter als een hulpmiddel in onderwijs te blijven zien. Afhankelijk van het antwoord op die vraag zal een lerarenopleiding kiezen voor betrokkenheid, voorbeeldigheid of proactiviteit. Een keuze die van groot maatschappelijk belang is aangezien ze mede bepaalt hoe onderwijs zich tot maatschappelijke ontwikkelingen verhoudt, wat de rol is van een leraar en hoe onderwijs optimaal vorm krijgt.

Referenties

Pynoo, B., Kerckaert, S., Goeman, K., Elen, J., & van Braak, J. (2013). *MICTIVO2012. Monitor voor ICT-integratie in het Vlaamse onderwijs*. Eindrapport van OBPWO-project 11.02. Universiteit Gent / KU Leuven / Hogeschool Universiteit Brussel.

